Opinia promotora

Rozprawa doktorska Pana mgr Pawła Śmiałka dotyczy równości, zagadnienia fundamentalnego w państwie demokratycznym. Od starożytności równość nurtuje filozofów, teologów i prawników. Ludzie są równi w swej godności i wszyscy cieszą się równą godnością (np. Katechizm Kościoła Katolickiego). W imię równości mieszkańcy Paryża wyszli na ulice i dali początek Wielkiej Rewolucji Francuskiej (*liberté*, *égalité*, *fraternité*). W I Rzeczypospolitej równość była cechą stanu szlacheckiego. W II Rzeczypospolitej stała się fundamentem ustroju konstytucyjnego.

Autor analizuje równość w ujęciu normatywnym, ujmując przedmiot badań w kategoriach prawa podmiotowego, a konkretnie uprawnienia jednostki do równego traktowania, gwarantowanego przez art. 32 Konstytucji z 2 kwietnia 1997 r. (dalej: Konstytucja). Stawia on tezę, że tytułowe uprawnienie obowiązuje nie tylko w relacjach wertykalnych, ale także w relacjach horyzontalnych. W związku z tym formułuje dziesięć szczegółowych pytań badawczych: „1) Jaka jest treść zasady nadrzędności konstytucji?; 2) Na czym polega bezpośrednie stosowanie konstytucji i jakie są formy jej bezpośredniego stosowania?; 3) Na czym polega przestrzeganie regulacji konstytucyjnych?; 4) Czy podmioty prywatne są zobowiązane do przestrzegania konstytucyjnych praw i wolności?; 5) Czy konstytucyjne prawa i wolności mogą być bezpośrednio stosowane, a jeżeli tak, to czy mogą one być stosowane w relacjach horyzontalnych?; 6) Czy konstytucja gwarantuje prawo podmiotowe w postaci prawa do równego traktowania i jaka jest treść tego uprawnienia?; 7) Czy prawo do równego traktowania może kreować treść stosunków horyzontalnych, a jeżeli tak, to czy kształtuje ich treść w ramach tzw. koncepcji bezpośredniego skutku horyzontalnego, czy wyłącznie w ramach pośredniego skutku poziomego?; 8) Jaki jest stosunek TK, SN i sądów powszechnych wobec skutku poziomego prawa do równego traktowania?; 9) Jakie instrumenty pozostają w dyspozycji jednostki, wobec której prawo do równego traktowania i niedyskryminacji zostało bezprawnie naruszone przez podmioty prywatne?; 10) Czy obowiązujące środki ochrony prawnej przed dyskryminacyjnym traktowaniem są efektywne?" (rozprawa, s. 7).

Struktura pracy jest prawidłowa. Składa się ona z trzech rozdziałów. Pierwszy („Horyzontalny wymiar konstytucji w teorii i praktyce") poświęcony jest koncepcji horyzontalnego skutku norm konstytucyjnych, jej źródeł normatywnych i doktrynalnych. Drugi rozdział („Prawo do równego traktowania i zakaz dyskryminacji") potwierdza tezę

rozprawy, że koncepcja horyzontalnego skutku prawa do równego traktowania nie ma wyłącznie charakteru teoretycznego, ale „ma doniosły wymiar praktyczny" (rozprawa, s. 8). Z kolei rozdział trzeci wskazuje środki ochrony prawa do równego traktowania w wymiarze horyzontalnym. Pracę kończą wnioski, które zawierają syntezę wyników przeprowadzonych badań.

Analiza przepisów Konstytucji i ustaw, doktryny prawa, orzecznictwa sądowego pozwoliła Doktorantowi sformułować następujące wnioski.

Po pierwsze, źródłem normatywnym obowiązywania norm konstytucyjnych w relacjach horyzontalnych jest zasada nadrzędności i zasada bezpośredniego stosowania Konstytucji (art. 8 Konstytucji), a także obowiązek przestrzegania prawa, w tym ustawy zasadniczej (art. 83 Konstytucji) i obowiązek poszanowania wolności i praw innych osób (art. 31 ust. 2 Konstytucji).

Po drugie, Doktorant stoi na stanowisku, że w demokratycznym państwie prawnym organy władzy publicznej nie zagrażają prawu do równego traktowania. Podejmując rozstrzygnięcia w indywidualnych sprawach, organy są zobowiązane uwzględniać nakaz stosowania prawa z zachowaniem tytułowego uprawnienia. Również ustawodawca nie może tworzyć norm prawnych naruszających równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji). W tym układzie (wertykalnym) na straży równości stoją sądy administracyjne, kontrolujące akty stosowania prawa oraz Trybunał Konstytucyjny, sprawujący kontrolę konstytucyjności prawa. Autor diagnozuje, że realne niebezpieczeństwo naruszenia prawa do równego traktowania leży w relacjach prywatnoprawnych, w których podmioty prawa odmawiają innym dostępu do określonych dóbr lub usług, kierując się uprzedzeniami wynikającymi z określonych stereotypów.

Po trzecie, analiza uzasadnień wyroków sądów powszechnych i SN wskazuje, że horyzontalny skutek prawa do równego traktowania ma wymiar nie tylko teoretyczny, ale i praktyczny. Sądy stosują bezpośrednio art. 32 Konstytucji, rozpatrując pozwy w sprawach cywilnych. Prawo do równego traktowania stanowi punkt odniesienia w procesie wykładni norm ustawowych, modyfikując ich zakres podmiotowy, przedmiotowy lub treść normatywną. Do rzadkości należy stan, w którym sąd opiera swoje rozstrzygnięcie wyłącznie na podstawie art. 32 Konstytucji. Raczej stosuje ten przepis pośrednio, dokonując wykładni prokonstytucyjnej lub rekonstruując normę prawną w oparciu o regulację konstytucyjną i ustawową.

Po czwarte, naruszenie prawa do równego traktowania w relacjach horyzontalnych zostało zabezpieczone powództwem przeciw dyskryminacji, gwarantowanym ustawą z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1219, ze zm.), powództwem przeciw dyskryminacji pracowników, którego źródłem jest ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1040, ze zm.). Dodatkowo Autor analizuje powództwo o naruszenie dóbr osobistych jako środek dochodzenia naruszonego prawa do równego traktowania. Te trzy instrumenty procesowe zostały poddane analizie na płaszczyźnie prakseologicznej i normatywnej. Autor bada orzecznictwo sądów powszechnych i SN w sprawach zainicjowanych powyższymi powództwami.

Praca oparta jest na solidnej bazie źródłowej. Strona formalna pracy budzi jednak zastrzeżenia, np. błędy literowe, Autor pisze słowo konstytucja raz małą, raz dużą literą, w pracy występują tzw. „sierotki" (co może być skutkiem przekonwertowania dokumentu z Worda na PDF).